

Karen Gloy (Hrsg.), *Demokratie-Theorie. Ein West-Ost Dialog* (=Basler Studien zur Philosophie 1). Tübingen, Francke, 1992 σ. 144.

Ο τόμος υπηρετεί τη συστηματική εξέταση του ερωτήματος «Τί είναι η δημοκρατία μετά το 1989;» και ξεκινάει από την παραδοχή ότι ούτε η πολιτική επιστήμη ούτε η πολιτική φιλοσοφία διαθέτουν σήμερα μιά συμπαγή θεωρία της δημοκρατίας, η οποία να μπορεί να περιλάβει τόσο τα προβλήματα της παγιωμένης φιλελεύθερης δημοκρατίας των δυτικών χωρών όσο και τα προβλήματα παγίωσης της φιλελεύθερης δημοκρατίας στις άλλοτε σοσιαλιστικές χώρες της Ευρώπης. Έτσι όλες οι μελέτες του τόμου συνυπολογίζουν την έλλειψη ενιαίας θεωρίας, την κριτική τοποθέτηση απέναντι στα ιστορικά και πολιτικά δεδομένα και την πεποίθηση για την προτεραιότητα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας ως πολιτεύματος ελευθερίας. Ως εισαγωγή του τόμου λειτουργεί η μελέτη της Karen Gloy (Λουκέρνη) με θέμα την έννοια της δημοκρατίας στη δυτική και στην ανατολική πολιτική αντίληψη, ενώ οι υπόλοιπες έξι μελέτες εντάσσονται σε τρεις ενότητες που αναφέρονται στα θέματα εμπιστοσύνης και αντίστασης, στο ζήτημα της επανάστασης και στα προβλήματα των χωρών, οι οποίες βρίσκονται στη διαδικασία της πολιτικής μεταρρύθμισης.

Ήδη η Karen Gloy για να διαφοροποιήσει τα δύο παραδείγματα δημοκρατίας (δυτικό/φιλελεύθερο, ανατολικό/σοσιαλιστικό), προχωρεί στη μεθοδολογική επιλογή των ελάχιστων κριτηρίων της δημοκρατίας, επειδή ακριβώς δεν υπάρχει γενικώς αποδεκτός ορισμός της δημοκρατίας. Αλλά και η πραγματικότητα της δημοκρατίας μετά το 1989 δεν είναι μονοσήμαντη: Διότι, αν και το δυτικό παράδειγμα έχει επικρατήσει, δεν είναι κατοχυρωμένο πλήρως, αλλά πρόκειται να γνωρίσει τη μεγαλύτερη έως τώρα αμφισβήτηση, η οποία θα προκύψει από την υποκατάσταση της φυσικής και πνευματικής εργασίας του ανθρώπου από τη μεταβιολογική γενιά των υπολογιστών.

Αυτό το δίλημμα της ανυποκειμενικής δημοκρατίας εμμέσως παρακάμπτεται στις δύο επόμενες μελέτες, οι οποίες ανατρέχουν στον άνθρωπο ως ισχυρό ηθικό και πολιτικό υποκείμενο. Έτσι ο Henning Ottmann (Βασιλεία) δίνει έμφαση στην κατοχύρωση της δημοκρατίας με τον συνδυασμό ευθύνης και καταπιστεύματος, υπευθυνότητας των πολιτικών και εμπιστοσύνης στην πολιτική και στην κριτική. Αυτή η πρακτική-παραινετική αντιμετώπιση της δημοκρατίας οδηγεί στον πυρήνα της κρίσης, ε-

φόσον η κρίση αξιοπιστίας της δημοκρατικής πολιτικής οδηγεί και στην κρίση της δημοκρατίας ως θεσμού. Ανάλογες είναι και οι θέσεις του Heinz Kleger (Ζυρίχη), ο οποίος εξετάζει τη συμβατότητα της αποδοχής της δημοκρατίας προς τους όρους της ανυπακοής και της αντίστασης του πολίτη, για να απαντήσει στο ερώτημα «Τί είναι δημοκρατία;». 'Αν δεχόμαστε ότι η δημοκρατία περιέχει κάποιο συγκρουσιακό δυναμικό, το οποίο, εφόσον δεν αμφισβητεί τις θεμελιώδεις αρχές της, μπορεί να συμβάλει στη διεύρυνσή της, τότε η δημοκρατία είναι η συνεχής διεύρυνση της θέσης του πολίτη και του κράτους. Οπότε η δημοκρατία σφείλει όχι να αρνείται, αλλά να μαθαίνει από την ιστορία των συγκρούσεών της.

Οι δύο επόμενες μελέτες εξετάζουν τη σχέση επανάστασης και δημοκρατίας υπό το φως των πολιτικών ανακατάξεων του 1989. Ο Daniel Brühlmeier (St. Gallen) θεωρεί τα πολιτικά γεγονότα του 1989 ως δημοκρατική επανάσταση που παρουσιάζει ομοιότητες προς την «ένδοξη επανάσταση». Ενώ όμως και στις δύο περιπτώσεις το αίτημα είναι η πολιτική κοινωνία, η συναίνεση δεν φαίνεται να είναι τόσο ευρεία στις χώρες της ανατολικής και της κεντρικής Ευρώπης, ώστε να περιλάβει ολόκληρη την κοινωνία, χωρίς αυτό πάντως να αναιρεί και τον κοινό στόχο της πορείας. Και ο Maciej Potepa (Lodz) τείνει να δεχτεί μιά θεωρία που να στηρίζεται σε μιά διευρυμένη έννοια της πολιτικής, να περιλαμβάνει και την έννοια της δημοκρατικής επανάστασης και να αφήνει ανοιχτόν τον ορίζοντα στην πολιτική πράξη και στην ελευθερία. Γι' αυτό ο ίδιος ασκεί κριτική στην πολιτική φιλοσοφία της Hannah Arendt, η οποία μεταθέτει την ύπαρξη πραγματικής πολιτικής στην αρχαία ελληνική πόλη και υποστηρίζει, ότι ούτε οι επαναστάσεις μπόρεσαν να αποτρέψουν την έκλειψη του πολιτικού στοιχείου κατά τη νεώτερη και τη σύγχρονη εποχή.

Οι δύο τελευταίες μελέτες εξετάζουν προβλήματα των χωρών της ανατολικής και κεντρικής Ευρώπης, οι οποίες βρίσκονται στη διαδικασία της πολιτικής μεταρρύθμισης. Ο Endre Kiss (Βουδαπέστη) διαπιστώνει ότι οι μετασοσιαλιστικές εξελίξεις είναι μεν «τηλεοπτικώς» διαφανείς, αλλά ως προς τη θεωρία παραμένουν αδιαφανείς, αφού απουσιάζει το ενιαίο μοντέλο περιγραφής τους. Προς το παρόν ενδείκνυται η θεματοποίηση των κυριότερων προβλημάτων σε επιμέρους διασκεπτικούς λόγους. Υπό αυτούς τους όρους διαπιστώνεται ότι η φιλελεύθερη δημοκρατία στις μετασοσιαλιστικές χώρες χαρακτηρίζεται από νομιμότητα και λειτουργικότητα, αλλά δεν διαθέτει ακόμη ευρεία βάση βιωμένης συναίνεσης μέσα στην κοινωνία. Ο Czeslaw Porebski (Κρακοβία) ακολουθεί την ερμηνευτική προσέγγιση για να διαπιστώσει ότι η δημοκρατία στην Πολωνία διαθέτει ισχυρά ερείσματα στην παράδοση των πολιτικών αγώνων και των αξιών της πολιτικής κουλτούρας της πατρίδας του. Ακριβώς η ενεργοποίηση της

παράδοσης μπορεί να συμβάλει στη διεύρυνση της πολιτικής λογικής κρίσης και ευστροφίας καθώς και στη στερέωση της εύθραυστης δημοκρατίας.

Οι μελέτες κινούνται μεταξύ θεωρίας της δημοκρατίας και πολιτικής ηθικής, αλλά τα συμπεράσματά τους οδηγούν σε μια ένταση: Ενώ οι μελέτες που αναφέρονται στην κατάσταση της δημοκρατίας στις μετασοσιαλιστικές χώρες θεωρούν ως το κατοχυρωμένο παράδειγμα τη φιλελεύθερη δημοκρατία, οι μελέτες που αναφέρονται στην κατάσταση της δημοκρατίας στις δυτικές αναπτυγμένες χώρες, χωρίς να αρνούνται την υπεροχή του παραδείγματος, διαπιστώνουν διλήμματα και κρίση. Έτσι οι μελέτες αναδεικνύουν νέες προοπτικές μιας θεωρίας, η οποία πρέπει να δώσει απάντηση στο ερώτημα για τη σχέση παραδείγματος και πραγματικότητας.

Γεωργία Αποστολοπούλου